

Recenze / Reviews

Judaismus a ženy v Izraeli

Judaism and Womens in Israel

VÁCLAV SOUKUP

Katedra kulturologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1

Předmětem vědecké monografie české kulturoložky Marcely Zoufalé *Judaismus a ženy v Izraeli* (Praha: Karolinum, 2012) je teoreticko-empirická analýza postavení židovských žen na území dnešního Státu Izrael. V ohnisku autorčiny analýzy stojí nejen genderová problematika, ale také snaha o holistické postižení historických, sociokulturních a náboženských faktorů, které aktivně utvářejí způsob života obyvatel Izraele. Autorka na základě prostudované odborné literatury, konzultací s odborníky na židovskou problematiku a vlastního kvalitativního empirického terénního průzkumu, jež realizovala v průběhu dvou let v Izraeli, předložila originální kulturologickou a antropologickou interpretaci vlivu norem a autorit ortodoxního judaismu na současné postavení židovských žen. V této souvislosti považují za nezbytné ocenit volbu tématu, které je z této perspektivy v naší odborné literatuře dosud nezpracované. Autorčin holistický a komparativní přístup respektující nativní úhel pohledu a interpretace informátorů a respondentů, umožnil adekvátně postihnout podstatné kulturní elementy a s nimi spjaté vzorce chování, které aktivně formují život dnešních občanů Izraele. Téma práce z tohoto hlediska výrazně přesahuje genderovou problematiku a je cenným příspěvkem k hlubšímu pochopení jednoho z etnic-ky, kulturně, nábožensky a vojensky nejsložitějších regionů dnešního světa.

Práci tvoří dvě relativně samostatné části, ve kterých autorka pečlivě klasifikuje, popisuje, analyzuje a interpretuje výsledky svého výzkumu žen v širším kontextu izraelské společnosti a kultury. Ústředním motivem, který integruje jednotlivé kapitoly této knihy do jednoho kompaktního celku, je téma vlivu ortodoxního judaismu na postavení žen v izraelské společnosti. V první kapitole autorka prezentuje izraelskou společnost z kulturologické perspektivy.

Ve druhé kapitole je akcent analýzy přenesen na problematiku vzájemného vztahu izraelského státu a judaismu. Třetí kapitola je věnována charakteristice postavení žen v Izraeli z genderové perspektivy. Čtvrtá a pátá kapitola řeší rituály rodinného života a otázky spjaté s manželstvím a rozvodem v kontextu židovské kultury. Šestá kapitola, která uzavírá teoretickou část práce, analyzuje problém ordinace žen v judaismu. Ve druhé, empiricky koncipované části práce, autorka čtenáře seznamuje s koncepcí svého antropologic-

Marcela Zoufalá

Judaismus
a ženy v Izraeli

KAROLINUM

Přebal knihy: Zoufalá, Marcela (2012): *Judaismus a ženy v Izraeli*. Praha: Karolinum, 158 stran, ISBN 978-80-246-2039-8.

kého terénního výzkumu, užitými metodami, konkrétními rozhovory a jejich interpretacemi.

Kniha *Judaismus a ženy v Izraeli* je velmi inspirativní po stránce metodologické, neboť představuje neortodoxní ukázkou „narativní etnografie“ kombinované s autorským uměním „antropologické reflexivity“. Metoda narativní analýzy autorce umožnila zasadit vyprávění svých respondentů a informátorů do širších sociálních souvislostí a uchopit jejich životní příběhy jako specifický způsob utváření a interpretování kulturní reality. Při prezentaci výsledků svého výzkumu Marcela Zoufalá uplatnila holistickou perspektivu a v intencích kulturního relativismu vhodně aplikovala metodu emické deskripce kultury – popis dané problematiky z perspektivy „domorodců“. To jí umožnilo pochopit a popsat život izraelských žen v intencích judaismu a v širším kontextu současné židovské kultury. Kniha Marcely Zoufalé *Judaismus a ženy v Izraeli* představuje tvořivý příspěvek jak ke kulturní antropologii a kulturologii, tak k genderově koncipovaným pracím věnovaným osudu žen limitovaných sítí konkrétní kultury.

Kontakt: PhDr. Václav Soukup, CSc., Katedra kulturologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: Vaclav.Soukup@ff.cuni.cz.

Mapování současného venkova v obrazech

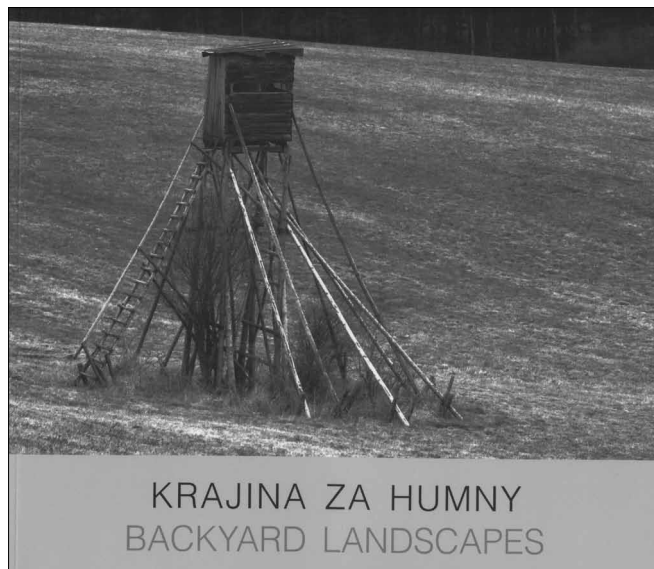
Mapping of the Current Countryside in Photographs

MILOSLAV LAPKA

Katedra kulturologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1

Katedra environmentálních studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně patří mezi katedry živé a v dobrém slova smyslu neakademické. Jedním z výsledků, který nelze vytvořit akademickou diskusí, je recenzovaný pětidílný seriál sociologického mapování současného venkova v obrazech – od roku 2006 do současnosti: Klvač, Pavel, ed., *Kulisy venkovského života* (2006), *Na tom našem dvoře* (2007), *Pospolitosti nikdy dosti* (2010), *Lidé na venkově* (2011), *Krajina za humny* (2012). Drnovice: Občanské sdružení Drnka, Pavel Klvač a autoři fotografií. Pavel Klvač, který je editorem všech zde uvedených děl, má dlouhodobý zájem o venkov v jeho prozaické podobě strašáků v poli, králikáren, bažin, ale i témat rumunského Banátu a jeho budoucnosti, pověstí v krajině a krajiny v pověstech.

K mapování venkova přistoupil zdánlivě jednoduše: svědectví obrazu – fotografie a k tomu text. V prvním díle sociologického mapování *Kulisy venkovského života* (2006), jsou fotografie a text ještě odděleny, takže čtenář nemá být rušen jinými vlivy a číst v samotném dokumentu fotografie, v dalších jsou již fotografie a text na dvoustránce spojeny a tvoří pár jako v zrcadle. Klvač píše, že použili optiku kritického vidění soci-

KRAJINA ZA HUMNY
BACKYARD LANDSCAPES

Přebal knihy: Klvač, Pavel, ed. (2012): *Krajina za humny*. Drnovice: Občanské sdružení Drnka, 72 str., ISBN 978-80-904591-3-7.

álního ekologa Bohuslava Blažka, což znamená, že fotografie samotné neaspírají na umělecký dojem. To je vidět na prvním pohled z hlediska kompozice, zpracování námětu, netrpělivosti čekání na světlo, pohyb atd.; nic proti tomu, někdy však fotografie bohužel neaspírají ani na technickou kvalitu, což je horší, i když nejde o profesionální fotografy, ale o studenty (zvláště patrné je to v díle *Krajina za humny*, 2012, fotografovat krajinu je skutečně obtížné). Přijmeme-li zrcadlovou hru na obraz a text, pak by měly podávat kvalitní svědectví obě strany. Podoby a proměny současného venkova jsou zachyceny, jak jinak, než z hlediska zájmu toho kterého autora, podle toho na co klade důraz, co má nebo naopak nemá na venkově rád. Tyto subjektivní obrazy a texty mají za úkol, podle autorů, podnítit diskusi o současné podobě venkova a jeho proměnách.

Obrazová svědectví jsou koncipována černobíle, neokázale. Barva by byla zbytečná, takto snímky skutečně lépe vystihují podstatu věci, podstatu proměn i setrvávání venkova. Jaká je to podstata podle obrazového svědectví? Je nostalgická, dravá, unavená, rezignující i vítězí. Venkov ukazuje svou schopnost resilience i rozpad a transformaci, to vše najednou v obcích a krajině mikroregionu Dražanská vrchovina. Obrazové svědectví říká jasně – venkov je na rozcestí ve všech svých tradičních funkcích a hodnotách. Texty jsou také dílem studentů, jde o částečný přepis zřejmě polo-strukturovaných rozhovorů v díle *Lidé na venkově*, v ostatních dílech jde o reflexi zobrazované situace. Ke chvále weberovské tradice chápající sociologie a interpretativní sociologie budiž podotknuto, že výsledkem je poctivé hledání smyslu a pochopení pro jednání obyvatel obcí Dražanské vrchoviny, pro jejich směle kutilské improvizace (*Kulisy venkovského života*), pro jejich společenský život (*Pospolitosti není nikdy dosti*). Je tu cítit respekt k venkovu, zúčastněné pozorování a radost z možnosti přinášet tato svědectví.

Otázkou je, pro koho jsou tyto knížky – svědectví – mapy – výpovědi – určeny? Primárně jistě ne pro venkov. Přitom tato obrazová a krátká textová forma by mohla být venkovu blízká a sdělná. Pozorný čtenář fotografií a textů se nakonec neubrání otázce, zda existuje venkov? Určitě existuje, jde o to, jak a kde, dokonce jak a kdy a jak pro jaký obor... Toto svědectví v pěti dílech vyžaduje čtenáře, kteří mají respekt k venkovu, aby porozuměli.

A co bude s venkovem dál? Mapování a svědectví mohou jistě pokračovat. Technická kvalita fotografií se zvýší, použijí se další metody atd. To vše je možné. Použije se reprezentativní výběr pro daný region, je možné najít typologii jak sociální pro Dražanskou vrchovinu, tak typově architektonickou nebo ve smyslu krajinného rázu. Ale není to nakonec jedno? Protože svědectví bylo podáno, je to cenné svědectví o venkovu a jeho proměnách, o tom, že žije, svědectví, které může, ale také nemusí zmizet. A jako ve správném antikvariátu, jeho cena bude jen narůstat. Z archivu fotografií v Národním zemědělském muzeu vím, jak jsou po čase tato svědectví vyhledávána. Třeba bude jednou tato série sociologického mapování venkova využita pro porovnání fotografií ze stejného místa za 50, za 100 let...

Samotné sociologické svědectví podané v pěti obrazových a textových dílech tyto teoretické ambice nemá – a budiž mu to připsáno ke chvále. Papíru bylo již popsáno příliš mnoho, venkov se nedá vtěsnat do postmoderních termínů, aniž by na nás nekoukaly ony neuvěřitelné improvizace kutilství, konkrétní střety tradice a postmoderní doby. Studentská a Klvačova svědectví nás vrací do předvědeckých pojmů, kdy venkovská společnost a její studium rurální sociologií je sdílená zkušenost, nikoli jen logicky na sebe navazující pojmy, formalizované pro modely budoucího vývoje.

Svědectví venkova podávané Klvačem a studenty možná podvědomě navazuje na tradice českého ruralismu ve dvou směrech, ve směru sociologickém, kde musíme jmenovat alespoň Arnošta Inocence Bláhu a ve směru literárního, v našem případě bych napsal „obrazového“ ruralismu. Jakmile se ocitneme na venkově v roli sociologa, musíme se vyrovnávat s jeho „jinakostí“ v porovnání s městem a městským způsobem života stejně jako s jeho „stejností“ ve smyslu přebírání stejných kulturních vzorů většinové televizní zábavy, satelitní výstavby, nákupu v téměř stejném supermarketu jako ve městě, stejného druhu zboží, stejných služeb internetu a mobilních operátorů. V podstatě vidíme neutuchající proces modernizace venkova na straně jedné, onen náraz na tradiční rurální společnost, která ztratila na významu ve své sociální roli, a na druhé straně někdy až překvapivě vzdorující venkovské tradice, jejichž nositeli a udržovateli mohou být i lidé, kteří na vesnici trvale ani nežijí.

Model selství, až s mytickými prvky, se vrací v době krize, v době rozpadu tradičních hodnot. Takovou dobou byla první světová válka, druhá světová válka, období kolektivizace na počátku padesátých let, a těžko pojmenovat dobu současnou, pro kterou venkov je často jakási záloha prostoru pro podnikatelské projekty, záloha relativně levné půdy, bydlení, záloha úniku z města, záloha, která přežívá, o kterou není

třeba se příliš starat, která neporovnatelně ztratila svůj silný prvorepublikový agrární politický hlas. Program ruralismu ve smyslu zdravého protikladu k chorobné civilizaci velkoměsta, kde hrdinou je nezkažený patriarchální sedlák, v současné době stěží přitáhne zajímavé procento voličů. Vztah k půdě, ke krajině, k víře a ke svému poslání je dnes chápán daleko moderněji v environmentálním kontextu, na návrat na výsluní to však nestačí. Tak na mne působí skryté poselství pod fotografiemi pěti příběhů současného venkova.

Jak a proč pět dílů z venkovského života číst? Je to svědectví nikoli pro běžné čtení. Je to svědectví pro hledání někdy důvěrně známých situací, pro rozjímání a otázky co s venkovem dál, jak venkov žije a přežívá a proč je to sociologicky a kulturně jedinečný prostor, který přinejmenším stojí za naše zamýšlení. Nezamýšleným efektem této řady svědectví může být i poznání, že převládající městský způsob života, včetně ekonomické a informační globalizace, to vše tu není samo od sebe ani samo pro sebe, ale součástí celku našeho života je také současný venkov se svými rychlými proměnami.

Kontakt: PhDr. Miloslav Lapka, CSc., Katedra kulturologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: miloslav.lapka@centrum.cz

Maska v proměnách času a kultur

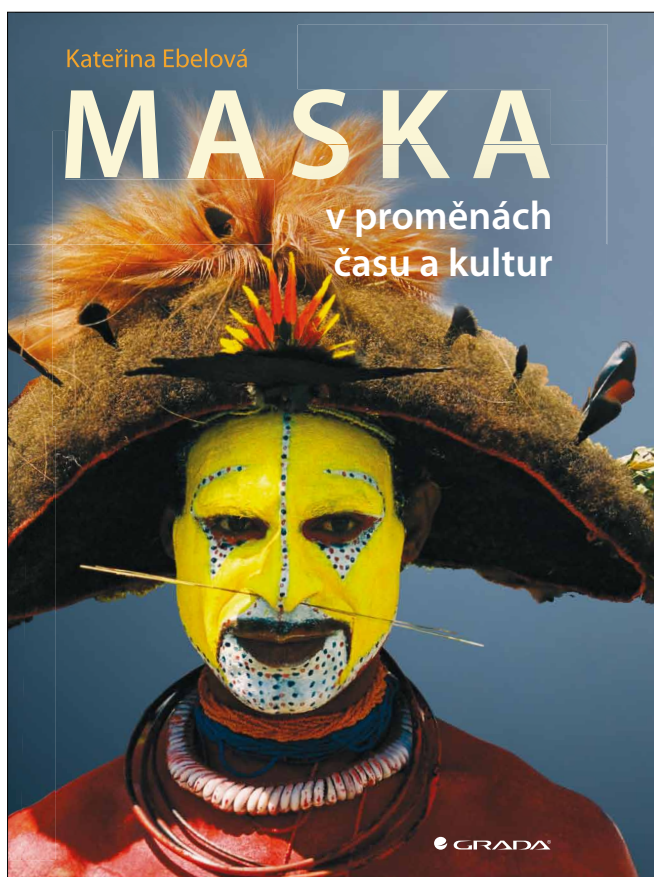
Masks Through the Ages and Cultures

BARBORA PŮTOVÁ

Katedra kulturologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1

Publikace Kateřiny Ebelové *Maska v proměnách času a kultur* (Praha: Grada, 2012) v naší odborné literatuře představuje ojedinělou snahu holisticky a transkulturně zpracovat problematiku masek v čase a prostoru. Nedávno se na knižních pultech objevila původní česká práce *Masky. Mysterium proměny. Masky šesti kontinentů* (2008) etnografa Petra Dvořáčka nebo monografie *Maska a tvář: Hra s identitou v mezikulturních proměnách* (2010) kulturologa Víta Erbana. Tato díla však svou koncepcí ani obsahem knize *Maska v proměnách času a kultur* nekonkurují. Hodnota této publikace totiž spočívá v ucelené systematizaci a bohaté fotografické i kresebné dokumentaci. Autorka knihy, Kateřina Ebelová, se maskám navíc věnuje nejenom teoreticky, nýbrž se zaměřuje i na jejich výrobu, sběratelství a prožití masky jako aury. *Maska v proměnách času a kultur* je zhodnocením jejího dlouholetého bádání, návštěv muzeí i galerií a realizace terénních výzkumů.

Knihy je rozdělena do tří částí. Autorskou pečeti nese nejvíce první část, která zahrnuje charakterizaci, jednotlivé funkce a způsoby užití masky. Autorka zde předkládá obsáhlou a promyšlenou definici masky, podle níž maska „vyjadřuje konkrétní nebo abstraktní věc, případně je identická s postavou,

Přebal knihy: Ebelová, Kateřina (2012): *Maska v proměnách času a kultur*. Praha: Grada, 265 str., ISBN 978-80-247-2470-6.

kerou představuje. Může mít materiálovou, líčenou, mimickou nebo symbolickou podobu“ (s. 9). Zdůraznění podob masky neomezuje její vnímání na obvykle etnografické zhodnocení, naopak postupuje až k proměnám lidského těla a vzhledu prostřednictvím tetování, skarifikace, perforace, bodypaintingu nebo podkožních implantátů. Autorka ovšem neopomíjí masku ani jako erotické oblečení a fetiš, jenž umožňuje utajit identitu a otevřít se sexuální fantazii. Další rozměr maskování v této části knihy představuje líčení gejš, k němuž se vztahovala mnohá pravidla i tabu. Rozměr maskování jako

formy splynutí nositele s maskou i získání nové identity naplňuje však zejména bodypainting. Navíc jedince může „učinit i ‚neviditelným‘ díky mimikrové malbě, která splyne s určitým prostředím.“ (...) Zajímavou bodypaintingovou technikou je malba UV barvami, viditelnými pouze pod UV osvětlením, které používá nejen v černém divadle, ale také v klubech nebo na diskotékách“ (s. 37).

Druhá část knihy se zaměřuje na masky v kontextu odlišných kultur. Zachycuje typologii masek na území Afriky, Asie, Ameriky, Austrálie a Oceánie i Evropy. Zejména u afrických masek autorka uvádí jejich popis i funkci, například jako součásti přechodového rituálu u kmene Senufo na Pobřeží slonoviny. „Rituál obřízky je spojený se slavnostmi a právem na používání masky“ (s. 67). Stejně osvětluje užití masky v pekingské opěře nebo japonském divadle nó. Roli masky v tajných společenstvích nebo v obřadu potlače analyzuje Ebelová u kmenů amerického Severozápadu, jimiž jsou Kwakiutlové nebo Tlingitové. Potlače se v jejím popisu nestávají pouze formou obdarování nebo ničení vlastního majetku, neboť „probíhaly jako obřadní hostiny, které provázely maskovaný tanec“ (s. 158). V kapitole věnované evropské masce pozornost klade zejména na masopust nebo benátský karneval, v němž „původně neexistovaly rozdíly mezi maskami pro bohaté a chudé“ (s. 207). Na základě vlastního výzkumu proto uvádí, že v současnosti v „Benátkách existují vedle komerčních prodejen také umělecké dílny, které navazují na tradice a dodržují původní technologie tvorby kožených a papírových masek“ (s. 213).

Ve třetí části autorka vymezuje materiály a výrobní postupy, jejichž prostřednictvím si čtenář může masku zhotovit. Postupně je tak odhalována podstata papírové, kaširované, voskové masky nebo i masky v počítačové grafice. Čtenář si může sám zvolit, vyrobit a nasadit libovolné a dočasné druhé já, a tím naplnit poselství knihy *Maska v proměnách času a kultur* v intencích autorky: „Pokud kniha vyvolá u čtenářů hlubší zájem o masky, případně je bude inspirovat k výtvarné tvorbě, aktivní účasti na masopustu nebo jiné maskované události, budu mít pocit, že moje práce splnila zamýšlený účel“ (s. 7).

Kontakt: PhDr. Barbora Pütová, Ph.D., Katedra kulturologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: bonthyl@email.cz.